

УДК 347.451

Полуніна Ольга Олександрівна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННИЙ ЦИФРОВИЙ ПІДПИС (ЕЦП) В IT-ENTERPRISE

Постановка проблеми. Сучасний стан захисту електронних документів від підробки і несанкціонованих модифікацій використовує досить широко електронний цифровий підпис (ЕЦП). Так в діяльності підприємства, а також і в особистих цілях електронний підпис виконує певні функції, що є аналогічними для підпису людини. Наявність електронного цифрового підпису гарантує, що даний документ був створений саме цією людиною, тому документ, що підтверджує ЕЦП є рівнозначний своєму паперовому аналогу.

Стан дослідження теми. Серед науковців давно обговорювалося питання, чи такий договір укладено в мережі Інтернет, чи Інтернет є лише способом надання товару, аналогічним паперовому каталогу. З цього приводу Р.Б. Шишка та С.В. Резніченко виділяють дві основні точки зору: 1) вибір товарів в інтернет-магазині та формування замовлення є акцептом публічної оферти; 2) оформлення замовлення є зустрічною офертою, яку пропонує покупець [1, с. 109].

Н.В. Алябйєва вважає, що слід підтримати позицію правників з приводу того, що вибір товарів в Інтернет-магазині та формування замовлення є все-таки акцептом публічної оферти, а не зустрічною офертою, адже коли покупець не змінює умови договору, а приєднується до умов, які встановлює продавець, то це означає, що він акцептує пропозицію продавця [2, с. 30].

Метою дослідження є лібералізація законодавства в сфері регулювання електронного цифрового підпису.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Особливої уваги заслуговує укладання договору через мережу Інтернет у зв'язку з при-

йняттям Закону України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 року.

Інтернет-магазин став давно віртуальною торговельною площею, де покупець у інтерактивній формі обирає необхідний товар та формує собі замовлення. Оскільки пропозиція укласти договір звернена до невизначеного кола осіб та включає всі істотні умови – предмет та ціну, це є публічна оферта. У тому випадку, коли продавець повідомляє на сайті більш конкретні відомості про товар, спосіб оплати і платіжних реквізитах, покупець може оплатити товар за вказаними реквізитами та повідомити продавцю адресу, за якою слід доставляти товар. Коли покупець користується для оплати кредитною картою, тим самим він доказує продавцю свою платоспроможність, повідомляючи йому номер картки. Продавець може перевірити його рахунок в банку й надати покупцеві платіжний чек [3, с. 39].

Таке саме бачення порядку укладення договору роздрібної купівлі-продажу в електронній комерції відтепер встановлено і в законодавстві, а саме Законом України «Про електронну комерцію» від 3.09.2015 року, окремі питання врегульовані Законом України «Про електронний цифровий підпис». Питання електронної комерції підіймаються і в «Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом...» (див. ст. 139–140), Директиві про електронну комерцію (2000/31/ЄС від 8 червня 2000 р.)

Так, відповідно до ст. 11 Закону «Про електронну комерцію», пропозиція укласти електронний договір (оферта) може бути зроблена шляхом надсилання комерційного електронного повідомлення, розміщення пропозиції (оферти) у мережі Інтернет або інших інформаційно-телекомунікаційних системах та повинна містити всі істотні

умови, встановлені законодавством для відповідного виду договору.

Розглянемо на прикладі, як відбувається укладання електронного договору за допомогою повідомлень. Спочатку продавець надсилає покупцю комерційне електронне повідомлення, тобто оферту. Після чого покупець, отримавши таке повідомлення, повинен надати відповідь на його прийняття (акцепт), а саме: надіслати електронне повідомлення у відповідь, яке повинно бути підписано відповідно до статті 12 Закону, а саме з використанням:

- електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», за умови використання засобу електронного цифрового підпису усіма сторонами електронного правочину;

- електронного підпису одноразовим ідентифікатором. При цьому згідно з п. 12 ч. 1 ст. 3 Закону «Про електронну комерцію», одноразовий ідентифікатор – алфавітно-цифрова послідовність, що її отримує особа, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір шляхом реєстрації в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, що надав таку пропозицію;

- аналогу власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Після здійснення сторонами вищезазначених дій, електронний договір роздрібної купівлі-продажу вважається укладеним.

О.Ю. Кирилюк доктринально виділяє такі ознаки договору: укладеного з використанням електронних засобів зв'язку: 1) відсутність безпосереднього контакту між сторонами договору на момент його укладання; 2) використання електронних засобів зв'язку для укладання договору [4, с. 7].

За допомогою електронного підпису одноразовим ідентифікатором (це алфавітно-цифрова послідовність, що її отримує особа, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір шляхом реєстрації в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, що надав таку пропозицію). Тобто електронний договір може бути укладений шляхом реєстрації на сайті та ідентифікації користувача через смс або email. Фактично йдеться про різновид «простого» електронного підпису (їх визначення практично

збігаються у законах «Про електронну комерцію» та «Про електронний цифровий підпис»). [5, с. 6–7]

Вважаємо за необхідне вказати на те, що «електронний цифровий підпис» є, безумовно, найбільш надійним засобом ідентифікації, але в Україні такі підписи не набули значного поширення, передусім, внаслідок суттєвої зарегульованості та незрозумілості порядку їх отримання, а також істотних додаткових витрат на їх одержання та використання. Головним обмеженням у цій сфері є суворі вимоги до центрів сертифікації ключів та акредитованих центрів сертифікації ключів, які стримують розвиток відповідного ринку послуг в Україні.

Отже, з метою поліпшення ситуації законодавство України про електронний цифровий підпис має бути приведено у відповідність до вимог Директиви ЄС «Про порядок використання електронних підписів в Європейському Співтоваристві» 1999/93/ЄС та Регламенту № 910/2014 від 23 липня 2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку, що набере чинності з 01 липня 2016 р. (далі – Регламент), зокрема в контексті вимог щодо захисту інформації в інформаційних системах, криптографічного та технічного захисту інформації.

Важливою особливістю даного Регламенту є те, що викладені в ньому норми є технічно нейтральними, а тому вони не стримують розвиток технологічних процесів використання електронного цифрового підпису. Вважаємо, що вітчизняний законодавець має запозичити такий підхід до формулювання норм у сфері електронної комерції для забезпечення сталості правового регулювання.

Також видається перспективним запровадження взаємного визнання сертифікатів ключів електронного підпису, які видаються в Україні, США та країнах ЄС, що сприятиме розвитку транскордонного ринку онлайн-послуг. Для цього доцільно вже на даному етапі запозичити норми Регламенту щодо електронної схеми ідентифікації та транскордонної інтероперабельності електронних цифрових підписів, закріпити у вигляді загальних принципів у національному законодавстві з цієї тематики базові вимоги Регламенту щодо електронних міток часу, електронних підписів та печаток.

Окрему увагу законодавець приділив належним доказам укладення електронного договору роздрібної купівлі-продажу. Так, продавець, отримавши згоду покупця, повинен надіслати останньому підтвердження вчинення електронного

правочину у формі електронного документа, квитанції, товарного чи касового чека, квитка, талона або іншого документа у момент вчинення правочину або у момент виконання продавцем обов'язку передати покупцеві товар.

Таке підтвердження повинно містити: а) умови і порядок обміну (повернення) товару або відмови від виконання роботи чи надання послуги; б) найменування продавця (виконавця, поставальника), його місцезнаходження та порядок прийняття претензії щодо товару, роботи, послуги; в) гарантійні зобов'язання та інформація про інші послуги, пов'язані з утриманням чи ремонтом товару або з виконанням роботи чи наданням послуги; г) порядок розірвання договору, якщо строк його дії не визначено.

Вважаємо, що ця норма, безумовно, є позитивною та сприятиме підвищеному захисту споживача як слабкої сторони договору.

Також необхідно приділити увагу питанню щодо моменту укладення електронного договору роздрібною купівлі-продажу, оскільки це є важливим для майбутньої правозастосовчої практики.

У ст. 11 Закону чітко закріплено, що електронний договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції.

Таким чином, наразі відсутні підстави, щодо точки зору окремих науковців, що електронний договір роздрібною купівлі-продажу укладається лише способом обміну документами за допомогою електронної пошти [6, с. 328–329].

Варто звернути увагу, що загальний порядок укладення договору закріплено ст. 638 ЦК України: «Договір вважається укладеним, якщо сторони у належній формі досягли угоди з усіх істотних умов договору» [7]. Оскільки Законом України «Про електронну комерцію» встановлено особливі вимоги щодо підписання електронних повідомлень, є нагальною необхідність привести норми ЦК України у відповідність з цими вимогами, зокрема, доповнити ч. 2 ст. 638 ЦК нормами щодо належної форми вираження акцепту.

Так як акцептант не завжди впевнений, з ким він має справу, при укладенні електронного договору роздрібною купівлі-продажу постає також проблема встановлення особи оферента. Більшість споживачів, вступаючи у цивільні правовідносини, не мають ніякої уяви, з ким вони мають справу.

Саме тому, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про електронну комерцію», продавець товарів в електронній комерції під час своєї діяльності

та у разі поширення комерційного електронного повідомлення зобов'язаний забезпечити прямий, простий, стабільний доступ інших учасників відносин у сфері електронної комерції до такої інформації: повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи – підприємця; місцезнаходження юридичної особи або місце реєстрації та місце фактичного проживання фізичної особи – підприємця; адреса електронної пошти та/або адреса інтернет-магазину; ідентифікаційний код для юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків для фізичної особи – підприємця, або серія та номер паспорта для фізичної особи – підприємця, яка через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомила про це відповідний орган державної податкової служби і має відмітку в паспорті; відомості про ліцензію (серія, номер, строк дії та дата видачі), якщо господарська діяльність підлягає ліцензуванню; щодо включення податків у розрахунок вартості товару, роботи, послуги та, у разі доставки товару, інформація про вартість доставки; інші відомості, що відповідно до законодавства підлягають оприлюдненню [8].

Водночас, у зв'язку з тим, що сторони не вступають в особистий контакт, а для підтвердження достовірності інформації необхідно лише використовувати такі технічні засоби, як пароль, PIN-код чи електронний підпис тощо, виникає проблема ідентифікації споживача. Хоча законодавець у ст. 8 Закону України «Про електронну комерцію» встановив обов'язок покупця, який приймає (акцептує) пропозицію іншої сторони щодо укладення електронного договору, повідомити про себе інформацію, необхідну для його укладення, малоімовірно видається можливість встановлення, наприклад, дієздатності особи, яка буде укладати такий договір.

Отже, слід зазначити, що завдяки стрімкому розвитку комунікаційних технологій та з появою в цивільному обороті нових видів товарів, нових типів договорів і різноманітністю способів їх укладення, спостерігається підвищений інтерес до укладання договору роздрібною купівлі-продажу. Правила про роздрібну купівлю-продаж володіють обов'язковим характером і в першу чергу спрямовані на забезпечення інтересів споживачів, яких законодавець визначає як «слабку сторону», а для їх захисту слугують норми не тільки ЦК України, але також і законодавство про захист прав споживачів [3].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, лібералізація законодавства в сфері регулювання електронного цифрового підпису, на нашу думку, має провадитися шляхом відмови від зайвих вимог до центрів сертифікації ключів та акредитованих центрів сертифікації ключів, які стримують розвиток відповідного ринку послуг в Україні та сприяють встановленню занадто високих цін, які є надмірними для більшості продавців, що мають намір здійснювати електронну комерцію. Також вбачається необ-

хідним запровадження принципу транскордонної інтероперабельності електронних цифрових підписів, передусім, через запровадження прийнятих у всьому світі стандартів криптографічного захисту інформації. Також вважаємо, що одночасне існування засвідчувальних центрів, центрального засвідчувального органу та контролюючого органу призводить до дублювання функцій у сфері надання електронних цифрових підписів, і лібералізація правового регламентування має полягати, зокрема, саме в звуженні кола перевіряючих органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України: курс лекцій. У 6 т. Т. 5. Кн. 2. Договірне право: Ч. 1. Загальні положення та договори на передачу майна у власність / за ред. Р.Б. Шишки. Харків : Еспада, 2006. 336 с.
2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.
3. Козьє Д. Електронная коммерция / пер. с англ. Москва : Издательско-торговый дом «Русская Редакция», 1999. 288 с.
4. Алябйєва Н.В. Договір про надання послуг у мережі інтернет. *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О.А. Пушкіна (23 травня 2009 р.). Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 436 с.
5. Кирилук О.Ю. Договори, що укладаються з використанням електронних засобів зв'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 20 с.
6. Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до 150-річчя від дня народження Є.В. Васильовського (Одеса, 8 квітня 2016 р.) / уклад. : І.В. Андронов, Н.В. Волкова, О.В. Сатановська. Одеса : Юридична література, 2016. 112 с.
7. Степанов В.С. Договори в сети Интернет: теория и практика. *Цивилистические записки*. Вып. 2. 2002. 330 с.
8. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. Київ : Істина, 2004. 928 с.
9. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45. Ст. 410.

Полуніна Ольга Олександрівна

ЕЛЕКТРОННИЙ ЦИФРОВИЙ ПІДПИС (ЕЦП) В IT-ENTERPRISE

У статті досліджується сучасний стан захисту електронних документів від підробки і несанкціонованих модифікацій та використання електронного цифрового підпису (ЕЦП). Так в діяльності підприємства, а також і в особистих цілях електронний підпис виконує певні функції, що є аналогічними для підпису людини. Наявність електронного цифрового підпису гарантує, що даний документ був створений саме цією людиною, тому документ, що підтверджує ЕЦП є рівнозначний своєму паперовому аналогу.

Ключові слова: електронний цифровий підпис, електронний документ, електронна комерція, інтернет-магазин, транскордонна інтероперабельність.

Полуніна Ольга Александровна

ЭЛЕКТРОННАЯ ЦИФРОВАЯ ПОДПИСЬ (ЭЦП) В IT-ENTERPRISE

В статье исследуется современное состояние защиты электронных документов от подделки и несанкционированных модификаций, а также использования электронной цифровой подписи (ЭЦП). Так в деятельности предприятия, а также и в личных целях электронной подписи выполняет определенные функции, аналогичных для подписи человека. Наличие электронной цифровой подписи гарантирует, что данный документ был создан именно этим человеком, поэтому документ, подтверждающий ЭЦП является равнозначен своему бумажному аналогу.

Ключевые слова: электронная цифровая подпись, электронный документ, электронная коммерция, интернет-магазин, трансграничная интероперабельность.

Polunina Olga Aleksandrovna

AN ELECTRONIC DIGITAL SIGNATURE IN IT-ENTERPRISE

In the article the modern state of defence of electronic documents is investigated from an imitation and unauthorized modifications and use of electronic digital signature. So in activity of enterprise, and also and in the personal aims of electronic signature executes certain functions, analogical for the signature of man. The presence of electronic digital signature guarantees that this document was created exactly by this man, therefore document, confirmative electronic digital signature is equivalent the paper analogue.

It seems promising to introduce mutual recognition of electronic signature key certificates issued in Ukraine, the US and EU countries, which will help to develop the cross-border market for online services. For this purpose, it is advisable at this stage to adopt the rules of the Regulation on Electronic Identification Scheme and Cross-border Interoperability of Electronic Digital Signatures, to lay down in the form of general principles in the national legislation on this subject the basic requirements of the Regulation on electronic timestamps, electronic signatures and seals.

Liberalization of legislation in the sphere of adjusting of electronic digital signature, to our opinion, must come true by abandonment from superfluous requirements to the centers of certification of the keys and accredited centers certifications of the keys, that restrain corresponding market of services development in Ukraine and assist establishment of too high prices, that are excessive for most salespeople that intend to carry out electronic commerce. Also there is a necessity of input of principle of transfrontal of electronic digital signatures, foremost, through the input of the standards of cryptographic defence of information accepted in the whole world. Consider also, that simultaneous existence of засвідчувальних centers, central organ and supervisory organ results in duplication of functions in the field of the grant of electronic digital signatures, and liberalization of legal regulation must consist, in particular, exactly in narrowing of circle of checking organs.

Key words: electronic digital signature, electronic document, electronic commerce, online shop.